

תוכן עניינים

3	פרק 1 : מבוא
3	פרק 2 : דיון במאפייניו של יובל
3	הקשיים של יובל
4	השפעת סדר הלידה
5	הפרעת קשב לאורך ההיסטוריה
6	ניתוח המקרה של יובל לאור גישתו של ה-DSM-V
8	ניתוח המקרה של יובל לאור המודל האינטגרטיבי
10	פרק 3 : דרכי התערבות
11	פרק 4 : סיכום
13	ביבליוגרפיה

פרק 1: מבוא

איבחון קיומן של הפרעת קשב ולקויות למידה מתגבר בשנים האחרונות, יתכן שהדבר נובע משינוי באורח החיים בעידן המודרני ו/או בגין הבנה מעמיקה יותר של מהותם ופיתוח כלים יעילים יותר לאיתורם. כמו רבות מההפרעות המנטליות איתור מוקדם וטיפול מוקדם מסייע מאוד בהתמודדות עם ההפרעות אלו, לא כל שכן מסייע בהתמודדות הרגשית שנגרמת בעטייה של התמודדות זו. בעבודה זו נעסוק בתיאור מקרה של יובל, הלוקה במספר קשיים לימודיים ומראה סימנים ברורים של הפרעת קשב. הפרעת קשב היא סינדרום שהתמונה הקלינית כוללת רמות לא תואמות גיל של התפתחות מטלית של הקשב ו/או התנהגות היפראקטיבית אימפולסיבית. ההפרעה פורצת בילדות ומהווה הפרעה יציבה מבחינת קיומה ומתעצמת וגורמת הפרעה משמעותית בפעילויות החיים המהותיות. ההפרעה נובעת מליקוי נוירולוגי במערכת העצבים המרכזית, שמתבטא בעיכוב פעולתם של איזורים שונים וליקוי בפעילותם של רשתות ניהוליות כמו רשת בוחן מציאות וניטור שגיאות, רשת קשב ומחשבות המונחים מלמעלה למטה (top down), רשת פעולות לא מתאימות באופן בלתי קשוב ורשת הויסות הרגשי. התהליכים מערבים רמות לא תקינות של המוליכים העצביים (neurotransmitters) נוראפינפרין ודופמין. זוהי הפרעה בעלת רכיב גנטי משמעותי בדרך כלל, אם כי המועדות הגנטית לא תמיד חייבת להתממש. להפרעה תחלואה נילוות (comorbidity) הכוללת בין היתר קשיים רגשיים ותסכול, קונפליטים ועקה מוגברים במשפחה, בעיות בהתמודדות עם עמיתים, התנהגות אנטי סוציאלית או לא חוקית, פגיעות תאונתיות ונטייה לאובדנות, סכנות בנהיגה, קשיים לימודיים, תעסוקתיים וכלכליים, ליקויי בריאות, קשיים בזוגיות/ חיים משותפים, התנהגות הורית לקויה (בארקלי, 2003). בגין מורכבותה של ההפרעה המופעים השונים שלה חשוב לדון במאפייניה השונים והטיפוליים האפשריים בהפרעה ובקשיים הנובעים ממנה.

פרק 2: דיון במאפייניו של יובל

הקשיים של יובל

יובל בן 15 הוא הבכור מבין שלושה ילדים במשפחה. ליובל שתי אחיות צעירות ממנו. במשפחה הגרעינית חמש נפשות, שמתגוררים יחד. הורים אקדמאים, האם רופאת שיניים והאב עורך דין. לא מדווחות לקויות למידה במשפחה הגרעינית ו/או המורחבת. לאחותו האמצעית קשיים בלמידה. האם מדווחת על הריון תקין והלידה מדווחת כרגילה ותקינה. בריאותו הכללית והתפתחות כללית מדווחות כשמורות מלבד ליקוי בהתפתחות המוטורית, בעטיים קיבל טיפול בפיזיותרפיה וריפוי ועיסוק, שהופסקו בגין קשיים כלכליים. מגיל גן חובה ליקוי ראייה שמתוקן באמצעות משקפיים.

קשיים החלו כבר בגן הילדים שם מתואר כילד פעלתן ושובב. התקשה להשתתף בפעילויות מתמשכות הדורשות תשומת לב וישיבה מרובה ונמנע מהן (התקשה במשחקים שדורשים ריכוז מתמשך, התקשה לשבת לאורך זמן, להקשיב לסיפור ולהשתתף בשיחה). יובל התקשה להתמודד עם קבוצת השווים, באינטראקציה חברתית נראו פרצי acting out, שהתבטאו בתפרצויות זעם, נשך והרביץ לעמיתיו ושבר חפצים.

בשנות ביה"ס מדווחים קשיים בתפקוד בכיתה, בגיוס קשב, ברכישת יסודות הקריאה והחשבון, והיה צורך בתיווך. הוא כתב באיטיות ועיצוב האותיות היה לוקה לאורך זמן. הוא נמנע מכתביה ומשיעורי בית. בהינתן הקשיים הרגשיים התנהגותיים, הוא נמנע מפעילות חברתית וחוגים והתמקד בפעילות ממושכת מול המחשב.

כיום הוא לומד בכיתה י', מדווח שההנעה ללמידה פוחתת, קיים פער נרחב בין השקעה רבה בלימודים, שנעשית גם בתיווך אימו, לבין הישגים נמוכים מזה שנים. הוא אינו אוהב ללמוד ומרגיש שאינו מצליח. הישגיו מדווחים כנמוכים. כתב ידו, עדיין, לא קריא, הוא מרבה לכתוב ולמחוק, הבעה בכתב נמוכה מהמצופה בהתאם לגילו הכרונולוגי. הוא מספר כי אין לו תחום עניין או תחביב למעט בילוי של זמן רב מול המחשב. הוא סובל מערך עצמי ירוד. הוא חרד ממטלות קריאה וכתובה, חרדה שכל הנראה בתורה הביאה לתסכול וחוסר מוטיבציה. הוא חרד ממבחני הבגרות ובטוח שיתקל בקשיים בעת ההתמודדות עמם.

לסיכום, מדווחים קשיים ברכישת הקריאה הכתיבה והחשבון בנוסף מתוארים סימנים לקיומה של הפרעת קשב (ADHD) וקשיים רגשיים הקשורים להתמודדות עם תסכול והתמודדות עם כישלון, שמדווחות מגיל הגן ועוברות לאורך חוט השני עד היום. כלומר, ייתכן מאוד שבעייתו המשמעותית של יובל הינה הפרעת קשב והקשיים ברכישת הקריאה והחשבון והבעיות הרגשיות היו משניות לה ונובעות ממנה. מהנתונים ניתן להבין שלא מדובר בדיסקלקציה ו/או דיסקלקוליה, שכן כיום קשיים אלה אינם מדווחים באופן ספציפי ויתרה מכך אין מספיק פרטים על הסימפטומים בעבר (למעט קשיים ברכישת יסודות השפה והחשבון) בכדי שיתאים להגדרה זו. הקשיים הרגשיים, החברתיים והצורך בתיווך גם הם סביר להניח, לפי הנתונים הקיימים, משניים להפרעת הקשב ויתכן שנובעים גם מצפיות שנובעות מהתא המשפחתי.

השפעת סדר הלידה

השפעת סדר הלידה במישפחה נובעת ממיקומו של כל אדם בתוך המערך המשפחתי שלו יחסית לאחים שלו או לאחיותיו. אין הסכמה רחבה לכך שסדר הלידה משפיע על ההתפתחות הפסיכולוגית של האדם (Sulloway, 2001). אלפרד אדלר היה הראשון שהציע בתחילת המאה העשרים, שסדר הלידה במשפחה משפיע על האישיות של האדם. הוא טען שמיקומו של הילד במשפחה ישאיר רושם בלתי ישכח על סגנון החיים של האדם ועל דרך ההתמודדות שלו עם נושאים כמו לימודים, עבודה, אהבה וחברות. אדלר טוען שבכורים חווים תסכול כאשר הם "מודחים" ממעמדם המועדף ומהיותם "ילד יחיד" כאשר הילד השני נולד, דבר שעשוי להותיר השפעה ארוכת טווח על אישיותם. גם הפרשי הגילאים בין האחים במשפחה והמצב הכלכלי של המשפחה גם הם הרי גורל. בעידן המודרני יש חולקים רבים לגישתו עם זאת קיימות ראיות לכך שלסדר הלידה הוא גורם קשור בעיקר לרמת המוחצנות, נועם ההליכות, הפתיחות מחשבתית, המצפוניות/ המוכוונות והיציבות רגשית (Sulloway, 2001).

המקרה שלפנינו תומך ומאושש את גישת סדר הלידה. יובל הוא הבכור מבין שלוש הילדים במשפחה. הוריו אקדמיים והמצב הכלכלי של המשפחה הוא בינוני (ניתן ללמוד זאת מכך שהטיפול הופסק בעטיה של בעיה כלכלית). כמו כן, הפער בין גילו (15) לבין אחותו האמצעית (10) הוא חמש שנים, כך שבמשך חמש שנים הוא היה בן יחיד ואז "הודח" מתפקידו. לבסוף מגיל גן חובה מרכיב משקפיים, סוגייה שללא ספק משפיעה על מצבו הרגשי ותפקודו החברתי. ניתן לראות מקרה של ילד שציפיות הוריו מושלכות עליו, הוריו אקדמאים בעלי מקצועות חופשיים עובדה שמציבה לו רף גבוה להגשמה וציפיות גבוהות להישגים רף ציפיות זה קשה להגשמה ומעלה את רמת החרדה ומוריד את רמת המסוגלות (Sulloway, 2001), בנוסף קשיים במוטוריקה